

Onko Suomessa liian hyvä olla?

Ammattikoulussa opiskelevien nuorten suhtautumisesta maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen

Elina Kangastupa

Johdanto

Maahanmuuttajat ja eri kulttuurit ovat päivittäisenä puheenaiheena yhteiskunnallisessa keskustelussa ja medioissa. Eri ryhmien suhtautumistapoja ja asenteita monikulttuurisuutta kohtaan on tutkittu paljon. Suomi on viimeisten parin vuosikymmenen aikana monikulttuuristunut huomattavasti, mutta monikulttuurisuus maassamme on tuoretta ja vasta muotoutuvaa, joten suhtautumistavat ovat jatkuvassa muutoksessa ja niitä on tärkeää tutkia edelleen. Suomi olikin selkeästi maastamuuttomaa ennen 1980-luvun loppupuolta, vaikka eri kulttuureja Suomessa on ollut aina. Suomen laissa maahanmuuttajalla tarkoitetaan ”Suomeen muuttanutta henkilöä, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla” (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010). Maahan muutetaan niin perheen kuin työn perässä tai turvapaikanhakijana pakolaisen statusta tavoitellen (Pitkänen 2006). Pakolaisten oikeusasemaa koskevassa sopimuksessa pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka oleskelee muualla kuin kotimaassaan ja ei pysty tai pelon takia ei halua turvautua kotimaansa tarjoamaan suojaan.

Viime vuosina sanan maahanmuuttaja merkitys on alkanut muuttua neutraalista ja demografisesta termistä kulttuurista erilaisuutta ja vierautta, jopa pakolaisuutta kuvaavaksi käsitteeksi. Arkikielessä maahanmuuttajaksi koetaan ei-länsimaalainen, mahdollisesti islaminuskoinen henkilö, vaikka suurin osa maahanmuuttajista tulee yhä muualta Euroopasta ja Venäjältä. Tiettyjen termien käyttöä ei kuitenkaan tutkimuksessa voi lopettaa yhtäkkiä, sillä on tarpeellista tehdä näkyväksi erilaistamisen ja eriarvoisuuksien prosesseja ja näitä asioita voi käsitellä ainoastaan, jos niillä on nimi. (Haikkola 2014, 93–96.)

Kulttuurin ja monikulttuurisuuden käsitteestä on kirjoitettu laajasti. Kulttuurin voi nähdä määrittävän arkielämää ja maailmankatsomusta (Huttunen, Löytty & Rastas 2005, 26), mutta ne voidaan nähdä myös yhteisöllisinä ja moninaisina merkitysten verkostoina, joita muokkaantuu ja muodostuu jatkuvasti lisää ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Korhonen 2013). Tässä artikkelissa kulttuurilla tarkoitetaan lähinnä sen arkikielessä yleisesti käytettyä merkitystä eli laajasti elämäntapaan, arvoihin, arjen käytäntöihin, perinteisiin ja yhteiskuntaan liittyviä asioita. Puhuttaessa Suomesta monikulttuurisena yhteiskuntana ajatellaan yleensä etnisten ryhmien määrän kasvua (Huttunen ym. 2005, 117). Monikulttuurisuuden voidaan myös ajatella olevan yksi hyvää yhteiskuntaa määrittävä tekijä, jolloin on kyse myös muun muassa siitä, että pyritään takaamaan yhtäläiset oikeudet kaikille yhteiskunnan jäsenille siten, että vapautta erilaisuuteen ei rajoiteta (Honkasalo & Souto 2007, 117). Kun monikulttuurisuus nähdään ideologiana, ymmärretään ja hyväksytään, että kaikki yhteiskunnan ryhmät ja jäsenet eivät mahdu samaan muottiin (Modood 2007, 50).

Käsitykset muista kulttuureista pohjautuvat usein käsitykseen omasta kulttuurista. ”Me” muodostuu yleensä vuorovaikutuksessa ”muiden” kanssa, jonkun toisen muodostaman peilin kautta (Lehtonen 2004, 15; Räsänen 2005, 89). Tavat ymmärtää me ja muut riippuvat aina ajasta ja paikasta, kulttuurista ja kielestä (Pietikäinen, Dufva & Laihiala-Kankainen ym. 2002, 10). Esimerkiksi suomalaisuus saattaa kuulostaa yksinkertaiselta käsitteeltä selittää: on kyse tietyistä ominaisuuksista kuten hiljaisuudesta, rehellisyydestä, luonnosta ja sisusta, jostain muuttumattomasta. Todellisuudessa suomalaisuus on joustavaa, jatkuvasti muuttuvaa ja sitä tuotetaan koko ajan siinä, missä muitakin

kansallisia identiteettejä ja kulttuureja. Se on myös yhdistelmä eri paikoista tulleita vaikutteita. (Laihiala-Kankainen, Pietikäinen & Dufva 2002, 19–20; Huttunen ym. 2005, 29.)

Aiempien tutkimusten perusteella on voitu osoittaa useiden tekijöiden olevan yhteydessä monikulttuurisuusasenteisiin. Esimerkiksi sukupuoli, ikä, sosioekonominen asema, koulutus, asuinpaikkakunnan koko, tottumattomuus ja vähäinen kontakti muiden kulttuurien edustajiin, pelko suomalaisen kulttuurin heikkenemisestä sekä kilpailu samoista resursseista vaikuttavat suhtautumiseen maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta kohtaan. Karkeasti ottaen voi sanoa, että naiset ja korkeasti koulutetut suhtautuvat maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen muita positiivisemmin. (Mm. Coenders & Scheepers 2003; Haavisto 2012; Jaakkola 2005; 2009; Mähönen & Jasinskaja-Lahti 2013.) Myös kulloinenkin yhteiskunnallinen tilanne vaikuttaa asenteisiin. On viitteitä siitä, että poliittisten puolueiden valta-asemien muutoksilla ja taloudellisella taantumalla 2000-luvun lopussa on ollut vaikutusta maahanmuuttoasenteisiin (Saukkonen 2013, 89). Myös 1990-luvun lama sai suomalaiset suhtautumaan etnisyyteen aiempaa kielteisemmin (Jaakkola 2009).

Monikulttuuristuvan Suomen on nähty olevan ensisijaisesti monikulttuurisessa yhteiskunnassa kasvaneita nuoria koskettava asia. Julkisessa keskustelussa on toivottu, että sukupolvisuus olisi ratkaisevassa asemassa maahanmuuttoon liittyvissä ongelmissa. Aiempi tutkimus ei kaikilta osin kuitenkaan tue tällaista näkökulmaa, eli sukupolvisuus ei yksin riitä tilanteen muuttamiseen. (Haikkola 2010, 219.) Nuoret suhtautuvat joka tapauksessa maahanmuuttoon ja sen yhteiskunnallisiin vaikutuksiin myönteisemmin kuin aiemmat sukupolvet ja kokevat aiempia sukupolvia useammin maahanmuuton Suomelle hyödylliseksi (Kallio, Kangas & Niemelä 2013; Jaakkola 2005; 2009). Suomessa nuoret suhtautuvat etnisten ryhmien oikeuksiin kuitenkin kielteisemmin verrattuna kansainväliseen keskiarvoon. Tyttöjen suhtautuminen on niin Suomessa kuin kansainvälisestikin positiivisempaa kuin poikien. Suurimmat erot maahanmuuttoasenteissa sukupuolten välillä löytyivät Suomesta ja Ruotsista. (Suoninen, Kupari & Törmäkangas 2001; Jaakkola 2005.) Samankaltaisia tuloksia on saatu myös tuoreemmissa tutkimuksissa. Mähösen (2011) yläkouluikäisten maahanmuuttoasenteita selvittävän tutkimuksen

mukaan suomalaisnuorten asenteet ovat keskiarvoltaan neutraaleja, mutta esimerkiksi sukupuolten ja iän välillä on eroja: tyttöjen ja nuorimpien asenteet maahanmuuttoa kohtaan olivat myönteisempiä. (Mähönen 2011, 163.) Nuoret siis suhtautuvat maahanmuuttoon vaihtelevasti. Varsinkin nuorille ystävien, ympäröivien ryhmien ja yhteisöjen asenteet ovat omien mielipiteiden muodostamisessa tärkeitä sekä tiedostetusti että tiedostamattomasti. Nuoret viettävät suuren osan ajastaan koulussa, jossa luodaan ja ylläpidetään ryhmäsuhteita ja ryhmien välisiä erotteluja (Keskisalo & Perho 2001). Myös medialla ja varsinkin sosiaalisella medialla on osansa monikulttuurisuuskeskusteluun niin nuorten kuin aikuisten osalta. Muun muassa Suomessa 2010-luvun alusta saakka käydyn maahanmuuttokriittisen keskustelun voi nähdä alkaneen sosiaalisessa mediassa (Maasilta 2012).

Vaikka suomalaisnuorten asenteita ja suhtautumistapoja maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta kohtaan onkin tutkittu paljon, ainakin yksi suhteellisen tutkimaton alue löytyy: Ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien nuorten näkemykset maahanmuuttajista ja monikulttuurisuudesta ovat laadullisen tutkimuksen näkökulmasta suhteellisen tutkimatonta maaperää. Laajoissa määrällisissä tutkimuksissa vastaajien joukossa on ollut ammatillista perustutkimtoa suorittavia nuoria, mutta heidän ajatuksistaan ja näkemyksistään Suomen monikulttuuristumista kohtaan ei juurikaan löydy tietoa. Myös tätä ryhmää on tärkeä tutkia, sillä kyseessä ei ole marginaalinen osa suomalaisnuoria, vaan noin puolet nuorista päätyy peruskoulun jälkeen ammatillisen koulutuksen piiriin (SVT2014a; b). Ammattikouluissa on myös huomattavasti enemmän maahanmuuttajataustaisia nuoria kuin esimerkiksi lukioissa. Esimerkiksi vuonna 2013 ammatillista peruskoulutusta kävi yli 7 200 vieraskielistä opiskelijaa, mikä on kolme prosenttia kaikista ammatilliseen peruskoulutukseen osallistuvista (Hietala & Ouakrim-Soivio 2015, 48). Lisäksi, aiempien tutkimusten perusteella nuoret antavat itsestään kvantitatiivisessa tutkimuksessa suvaitsevaisemman kuvan kuin miltä tilanne vaikkapa monen etnografisen tutkimuksen näkökulmasta näyttää (Harinen 2005).

Tässä artikkelissa selvitetään eläytymismenetelmän keinoin joukon ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien nuorten tapoja nähdä maahan-

muuttajat kulttuureineen sekä sitä, miten heidät ja monikulttuurisuus nähdään osana suomalaisesta yhteiskuntaa ja kulttuuria.

Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tässä tutkimuksessa eläytymismenetelmään päädyttiin, koska ammattikoululaisten näkemyksiä maahanmuuttajista on tutkittu laadullisesti vain vähän. Kyseessä on herkkä ja paljon keskustelua herättävä aihe, johon saattaa olla helppompaa tarttua, kun saa halutessaan kertoa fiktiivisen tarinan. Eläytymismenetelmäkertomukset voivat myös tilannekuvausten ja sanavalintojen kautta tarjota merkittävää näkemystä nuorten kokemusmaailmasta. Artikkelin perustuu kirjoittajan pro gradu -tutkielmaan (Kangastupa 2016).

Tutkimuksessa käytettiin kolmea kehyskertomusta:

- A) *Kuivitelte, että juttelet maahanmuuttajataustaisen Yusufin kanssa. Yusufin mielestä suomalainen kulttuuri on hänen kotimaansa kulttuuria parempi. Eläydy tilanteeseen ja kerro, millaisilla asioilla Yusuf perustelee väitettään.*
- B) *Kuivitelte, että juttelet maahanmuuttajataustaisen Yusufin kanssa. Yusufin mielestä hänen kotimaansa kulttuuri on parempi kuin suomalainen kulttuuri. Eläydy tilanteeseen ja kerro millaisilla asioilla Yusuf perustelee väitettään.*
- C) *Kuivitelte, että juttelet suomalaisen Matin kanssa. Matin mielestä suomalainen kulttuuri on muita parempi. Eläydy tilanteeseen ja kerro, millaisilla asioilla Matti perustelee väitettään.*

Tutkimuksen aineiston muodostavat tarinat, jotka kerättiin valikoidulta joukolta pirkanmaalaisissa ammattikouluissa opiskelevia nuoria. Kirjoittajat opiskelivat tekniikan ja liikenteen aloilla. Tarinat kirjoitettiin äidinkielen tunneilla toukokuussa 2015 neljässä eri oppilaitoksessa ja viidessä eri ryhmässä. Kehyskertomukset jaettiin vastaajille sattumanvaraisesti, joten jokaiseen tarinaan vastattiin jokaisessa ryhmässä. Käyttökelpoisia vastauksia kertyi jokaiseen tarinaan 16–18, yhteensä 53. Osa tarinoista oli lähemmäs sivun mittaisia, mutta osassa oli vain muutama sana, joten aineisto jäi kooltaan pieneksi. Aineisto litteroitiin yhteen tiedostoon (yhteensä 5 sivua, fontti Calibri, fonttikoko 12, riviväli 1). Aineistossa oli yhteensä noin 1900 sanaa, joten keskimää-

rin tarinat ovat 35 sanan mittaisia. Vastaajien ikähaarukka oli 16–24 vuotta. Suurin osa vastaajista oli 16–18-vuotiaita. Vastaajissa oli 50 miestä ja kolme naista. Tutkimuksen aineisto on kerätty muutamaa kuukautta ennen Euroopan vuoden 2015 pakolaiskriisin alkamista, minkä voi olettaa vaikuttaneen kertomusten sisältöön.

Kehyskertomukset suunniteltiin siten, että niissä olisi nuorille tarpeeksi tarttumapintaa kirjoittamiselle, mutta kertomus olisi samalla tarpeeksi niukka, jotta vastauksessa keskityttäisiin tutkimuksen kannalta oleellisiin asioihin. Kaikissa kehyskertomuksissa on mukana vertaileva elementti. Vertailuasetelman vuoksi kehyskertomukset eivät ole aivan neutraaleja ja se saattaa tuoda tarinoihin vastakkainasettelua, mutta samalla pohjustaa ajatukselle useamman kulttuurin yhtäaikaisesta olemassaolosta Suomessa. Viime aikoina eläytymismenetelmää käytettäessä on alettu kiinnittää huomiota kehyskertomuksessa olevien henkilöiden sukupuolen valintaan ja usein käytössä onkin sukupuolineutraali nimi (Eskola, Virtanen & Wallin 2018). Tutkimuksessani päädyin kuitenkin siihen, että henkilö, jonka tilanteeseen eläydytään, on geneerisesti nimetty mies. Tiesin etukäteen suurimman osan vastaajista olevan miehiä, ja ajattelin, että heidän voisi olla helpompi asettua miespuolisen henkilön asemaan. Halusin tarjota nimen, jonka pohtimiseen ei tarvitsisi käyttää aikaa, sillä kirjoitettava aihe oli jo itsessään hankala.

Yleensä eläytymismenetelmää käytettäessä kehyskertomuksissa varioidaan tiettyä asiaa. Tässä tutkimuksessa kyseistä kaavaa ei noudateta täysin, eli kertomus, jossa Matti pitää muista kulttuureista enemmän kuin suomalaisesta, puuttuu kokonaan. Syitä on kaksi: kyseinen kehyskertomus olisi saattanut osoittautua liian haastavaksi lyhyessä ajassa pohdittavaksi, eikä vastauksista olisi luultavasti muodostunut kokonaisuutta, sillä ”muu kulttuuri” olisi voinut olla mitä tahansa. Toiseksi ennakkotietojen perusteella oletin vastaajajoukon olevan suurempi. Myös poissaolijoiden määrä oli tarinoiden keräämishetkellä suuri ja osa papereista palautui tyhjänä. Jos kaikki olisivat olleet paikalla tai kaikki paikallaolijat olisivat kirjoittaneet, tarinoita olisi tullut kolmanneksen enemmän.

Kuten eläytymismenetelmän perinteeseen kuuluu, analysoitiin aineisto sekä kokonaisuutena että eritellen tarinat kehyskertomusten mukaan ja etsien

kunkin kehyskertomuksen alta toistuvia teemoja ja käsiteltyjä aiheita. Aineisto on analysoitu kahdesti, ensin koko aineiston tasolla ja sitten kehyskertomuksittain. Teemoittelu on tyypillinen tapa analysoida eläytymismenetelmäaineistoa ja kehyskertomusten variaatiot toimivat syntyvien teemojen pohjana (Eskola & Suoranta 1998, 134). Vaikka jotkut vastaukset kuuluvat selkeästi vain yhden teeman alle, monesti yhdessä kirjoituksessa yhdistyy useampi teema. Teemoittelun jälkeen etsinkin tarinoista yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, joiden pohjalta ryhmittelin pelkistetyistä ilmauksista teemoja. Koska samassa tarinassa saattoi olla useampaan teemaan sopivia vastauksia, muodostin tarinatyyppejä vertailemalla syntyneitä teemoja muiden kehyskertomusvariaatioiden tuottamiin teemoihin sen perusteella, miten maahanmuuttajien asemaa tarinoissa kuvattiin. Samantapaista tyypittelyä teemoittelun sisällä on sovellettu eläytymismenetelmätutkimuksiin aikaisemminkin (ks. Wallin 2012).

Vaikka eläytymismenetelmän käyttäminen on yleensä eettisesti suhteellisen kestävä, on siinäkin haasteensa. Eläytymismenetelmää on käytetty selvittämässä ammattikoululaisten näkemyksiä liikunnasta ja sosiaalisesta medias-
ta (Wallin ym. 2014), mutta muuten opiskelijaryhmän näkemyksiä ei juuri ole tutkittu kyseisen menetelmän avulla. Tässä tutkimuksessa haasteena oli aineiston kerääminen ja keräämisen suunnittelu ryhmältä, jota ei juuri ollut aiemmin eläytymismenetelmän keinon tutkittu. Suurimpia vaaranpaikkoja on kehyskertomuksen muotoilu, sillä se sisältää itsessään jo paljon valintoja. Muotoilemissani kertomuksissa valintoja olivat muun muassa sukupuoli ja maahanmuuttajataustaisuus. Toinen paljon pohtimani asia oli sanan maahanmuuttaja valinta kehyskertomuksiin. Koska sana on nykyään jo hieman negatiivisesti väritynyt, sen tilalla olisi voinut käyttää käsitettä ulkomaalais-
taustainen. Kehyskertomusten laatiminen oli haastavaa, sillä olin tietoinen, että asettamalla kulttuurit vertailuasemaan, olen osaltani luonnollistamassa kulttuurien välisiä eroja (ks. Souto 2011). Toisaalta, jotta nuoret saisi kirjoittamaan, on kertomuksen oltava ymmärrettävä ja hieman provosoiva. Lisäksi keräystilanne vaikutti keräämäni aineiston luonteeseen, koska osa oppilaista keskusteli keskenään kirjoittamisen aikana ja joihinkin tarinoihin Yusuf ja Matti olivat jopa päätyneet toistensa keskustelukumppaneiksi. On vaikeaa sanoa, kuinka paljon keskustelua aiheista tapahtui ja miten se lopulta vaikutti

tarinoihin. Saamani aineiston perusteella päädyin kehyskertomusten suhteen oikeaan ratkaisuun, sillä varauksella, että tuloksissa on huomioitava kertomusten luonne.

Tulokset

Tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelevien nuorten tapoja nähdä maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Ensin tarkastellaan teemojen avulla sitä, millaisia kuvauksia maahanmuuttajista ja näiden kulttuureista tarinoissa muodostettiin. Teemojen pohjalta muodostettiin tyypejä, joiden kautta pureudutaan siihen, kuinka ammattikoululaisnuoret kuvaavat maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Näkemyksiä maahanmuuttajista esitettiin kaikkien kehyskertomusten alla. Taulukossa 1 on kuvattu sitä, millä tavoin maahanmuuttajat ja heidän kulttuurinsa tarinoissa tuotiin esille.

Taulukko 1. Maahanmuuttajan ja tämän kulttuurin kuvaaminen

	Yhteiskunnan tila	Toimeentulo	
YHTEISKUNTA	sota, rauhattomuus, pakolaisuus	arvostus Suomen järjestelmää kohtaan, ristiriitaisia näkemyksiä	
	Perhe ja sukupuoli	Tapakulttuuri	Välittömyys
ARVOT, TAVAT JA LUONNE	yhteisöllisyys, naisten epätasa-arvo	ruoka, urheilu, nähtävyydet	ystävällisyys, avoimuus, sosiaalisuus, suvaitsevaisuus

Tarinoista oli löydettävissä yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja arvoihin, tapoihin sekä luonteeseen liittyviä kuvauksia. Jälkimmäisiin luetaan ihmisten välittömyys ja suvaitsevaisuus, tapakulttuuri sekä perheet ja sukupuoliroolit. Yhteiskuntaa kuvailtaessa puolestaan tuotiin esiin yhteiskunnallinen tilanne Yusufin kotimaassa ja toimeentulo. Välillä arvo- ja mielipide-erot suomalaisten kanssa liittyvät kevyisiin asioihin, kuten ruokaan ja urheiluun, mutta välillä ne ovat perustavanlaatuisia ja muuttumattomia. Vaikka maahanmuuttajalla voidaan periaatteessa tarkoittaa ketä vaan maasta toiseen pysyväisluontoisesti

muuttanutta, tarinoissa maahanmuuttaja tulee pääsääntöisesti Suomea köyhemmästä maasta, jonka arvot ja olot poikkeavat usein suomalaisista.

Maahanmuuttajan kulttuuri ja maahanmuuttajat itsessään käsitettiin tarinoissa huomattavasti suomalaisia sosiaalisempina. Maahanmuuttajat nähtiin yhteisöllisinä, avoimina ja ystävällisinä. Yusufin kotimaan ihmisiä kuvattiin usein välittömiksi ja suvaitseviksi: *ihmiset ovat paljon avoimimpia ja iloisempia toisilleen. Melkein kaikki vaan tulee tervehtimään ja juttelemaan vaikkei ois aiemmin tavannutkaan.* Yusufin kotimaata kuvailtiin myös monikulttuurisemmaksi ja siten asenneilmapiiriä suvaitsevammaksi kuin Suomessa, jossa toisia kulttuureita kohtaan ei aina olla kovin suvaitsevaisia.

Perhe- ja sukupuolirooleja käsiteltiin tarinoissa jonkin verran. Yhdessä tarinassa tuotiin esille perheen ja suvun läheisyys. Toisaalta muutamassa tarinassa kerrotaan naissukupuolen epätasa-arvoisuudesta, asemasta yhteiskunnassa ja naisen tehtävistä:

naisia pitäisi alistaa enemmän ja antaa vähemmän mahdollisuuksia työelämään, koska miehet ovat ylempiarvoisia työelämässä. – – naisten pitäisi pitää huntua ja mustaa kaapua päällensä, jotta heitä ei esinesteitä tai raiskata.

Myös Yusufin kotimaan yhteiskunnallisesta tilanteesta kerrottiin. Vaikka vain muutamassa tarinassa mainitaan Yusufin kotimaa nimeltä (mm. Irak, Etelä-Afrikka ja Kosovo), maan sotaisuus ja rauhattomuus sijoittavat sen tiettyyn maantieteelliseen ja taloudelliseen kontekstiin. Maassa saattoi myös olla huonot olosuhteet eikä maata koettu yhtä vapaaksi kuin Suomea. Myös uskonto rajoitti vapautta. Koska Yusuf usein vastauksissa arvostaa suomalaisen yhteiskunnan toimivuutta, parempaa elintasoja ja turvallisuutta, voisi kuvitella, että vastaajat mielsivät Yusufin olevan etnisyydeltään jotain muuta kuin länsimaalainen ja kotoisin Suomea vähemmän kehittyneestä ja turvattomammasta maasta. Maahanmuuttajien läsnäoloa Suomessa puolustavatkin ihmisoikeudelliset näkökulmat ja niihin liittyvä parempiosaisten ihmisten vastuu heikommissa asemassa olevien auttamisesta (Souto 2011, 124). Sanaa pakolainen ei kuitenkaan käytetty kertomuksissa. Yusuf ei myöskään aina tullut Suomeen turvaan. Eräässä tarinassa pohdittiin syitä sille, miksi Yusuf pitää suomalaisesta kulttuurista: Tämä saattoi tulla joko sotaisasta Lähi-idän maasta ja kokea olonsa Suomessa turvallisiksi, mutta hänen kotimaansa saattoi yhtä hyvin olla

Yhdysvallat, jossa häntä on kiusattu paljon ja sen jälkeen muuttanut Suomeen, jonka jälkeen kiusaaminen on loppunut.

Kaikissa tarinoissa Suomen tilanne ei ollut itsestään selvästi parempi. Yhdessä tarinassa Yusufin kotimaa oli vapaampi, sillä virkavalta ei puutu tekemisiin. Toisessa tarinassa Yusuf löysi helpommin töitä ja tuli paremmin taloudellisesti toimeen omassa maassaan, kun verojakaan ei ollut. Toisaalta Suomessa oli paremmat puitteet toimeentulolle kuin entisessä kotimaassa. Myös kevyempiä tapoihin ja tottumuksiin liittyviä asioita kirjoituksissa mainittiin, eivätkä kulttuurien edustajien väliset erot olleet aina kovin vakavia. Kahdesti tuli esille, että muualla ei alkoholia kuluteta yhtä runsaasti kuin Suomessa. Mainintoja tuli myös nähtävyyksien, urheilulajien ja syömistottumusten eroista: *Te suomalaiset pidätte jääkiekosta ja minä en. Minun maassani pidetään enemmän tenniksestä.*

Maahanmuuttajia ja monikulttuurisuutta osana suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa käsiteltiin kaikkien kehyskertomusten alla. Kuvaukset ovat tyypiteltävissä kolmeen osioon, joita ovat **maahanmuuttaja hyvinvointiyhteiskunnasta hyötyjänä, suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus** sekä huomio siitä, että **Suomessakaan ei aina ole täydellistä** kantaväestön, saati sitten maahanmuuttajien kannalta. Tyypit on koottu taulukkoon 2.

Taulukko 2. Maahanmuuttajuus suomalaisessa yhteiskunnassa

	Yusuf pitää suomalaisesta kulttuurista enemmän	Yusuf pitää oman kotimaansa kulttuurista enemmän	Matti pitää suomalaisesta kulttuurista enemmän
Maahanmuuttajat suomalaisesta yhteiskunnasta hyötyjinä	helppo toimeentulo – työ, yhteiskunnan taloudellinen tuki hyvinvointiyhteiskunnan palvelut	hyötyjällä ei oikeutta valittaa saamastaan kohtelusta	liian hyvä sosiaali- turva maahanmuuttajat vievät työpaikat
Suomalaisten ihan- teiden, arvojen ja tapojen paremmuus	turvallisuus ja väki- vallattomuus pohjoismaiset arvot, kuten vapaus ja tasa-arvo	suomalaisuus on parempaa maahanmuuttajan kulttuuri uhkaa länsi- maalaisia arvoja	pohjoismaiset arvot kulttuurin tuttuus – helppous, vapaus toteuttaa itseään
Suomessakaan ei ole kaikki hyvin	yhteiskunnan avunanto kohdistuu väärin	suomalaisten sulkeutuneisuus ja epäsosiaalisuus sopeutuminen vaikeaa liiallinen alkoholin- käyttö	liiallinen alkoholin- käyttö Suomessa ongelmia siinä missä muual- lakin

Yusuf nähtiin monessa kertomuksessa **hyvinvointiyhteiskunnasta hyötyjänä**. Esimerkiksi erään Yusufin myönteistä suhtautumista suomalaisuuteen kuvaavan tarinan mukaan suomalaisen kulttuurin paremmuudesta kertoo se, että *Suomi tarjoaa maahanmuuttajille hyvät oltavat*. Varsinkin hyvä ja vai-
vaton toimeentulo on tärkeää: *Yusuf saa sossulta massii*. Siihen kuuluvat yh-
teiskunnan takaamat palvelut ja hyvä elintaso silloinkin, kun työtä ei löydy
sekä paremmat työllistymismahdollisuudet. Suomessa on positiivista se, että
toimeentulo on Kelan ja sosiaalitoimiston avulla taattu, vaikka työtä ei saisi
tai edes haluaisi. Suomalaisessa monikulttuurisuudessa viranomaisilla onkin
perinteisesti ollut suuri rooli kotoutumisessa ja erilaisten toimintamallien
suunnittelussa (Harinen & Suurpää 2003) kolmannen sektorin toimijoiden
ohella. Tarinoiden mukaan maahanmuuttajat saattavat jopa saada etuuksia,
jotka eivät suomalaisille kuulu:

Jotkut maahan muuttajat saattavat saada enemmän kuin työssä käyvät suomalaiset. Heille autokoulut on ilmaisia, heillä voi olla enemmän rahaa, kun perus suomalaisella.

Toimeentulon lisäksi suomalainen yhteiskunta tarjoaa maahanmuuttajille myös muita palveluita, kuten ilmaista koulutusta ja halpaa terveydenhuoltoa. Työpaikka löytyy useimmiten helpommin ja palkkakin on parempaa kuin Yusufin kotimaassa. Työmuotona kebabin tekeminen ja siivoaminen on mainittu erikseen. Muutamassa kertomuksessa Yusufia kuvailtiin työntekijänä, taloudellisesti hyödyllisenä yhteiskunnan osana, mutta useammin tämä kuitenkin koettiin rasitteeksi Suomen taloudelle. Jos Yusuf pitää omasta kulttuuristaan enemmän ja nauttii sosiaalietuuksista, tällä ei muualta tulleenä olisi oikeutta arvostella suomalaista kulttuuria. Toisaalta eräässä tarinassa tulee esiin asian kääntöpuoli ja median vaikutus suomalaisten mielipiteisiin:

– – media antaa sellaisen kuvan, että jokainen maahanmuuttaja tulee Suomeen vain laiskottelemaan ja elämään valtion kustannuksella. Vaikka tämä saattaakin olla totta joissain tapauksissa, niin ei se kaikissa ole näin.

Yhtenä syynä yhteiskunnan tuottamien palvelujen määrään nuorten kirjoittamissa tarinoissa saattaa olla se, mistä ja miten eri medioissa uutisoidaan (vrt. Rastas 2009).

Matin tarinoissa maahanmuuttajat yhteiskunnasta hyötyjinä eivät ole yhtä vahvasti läsnä kuin muissa kertomuksissa. Kun Matti puhuu suomalaisesta yhteiskunnasta, hän saattaa arvostella liian hyvää sosiaaliturvajärjestelmää. Matti myös kokee, että maahanmuuttajat ovat vieneet suomalaisten työt ja kulttuurin, ja he yrittävät muuttaa suomalaisia heidän kulttuurinsa mukaisiksi.

Suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus on yksi kertomusten keskustelluimmista aiheista. Kun Yusuf näkee suomalaisen kulttuuri parempana, syinä olivat usein suomalaisen yhteiskunnan turvallisuus ja väkivallattomuus verrattuna Yusufin omaan maahan. Kotimaassa voi olla terrorin tai sodan jatkuva uhka, mutta *täällä* [Suomessa] *ei sodita kokoajan ja ihmiset elävät sovussa*. Suomalaisen kulttuurin paremmuutta perusteltiin myös länsimaisilla ja pohjoismaisilla perusarvoilla, joita olivat muun muassa vapaus, tasa-arvo ja oma tila: *Suomen kulttuuri on parempi, sillä – – ihmiset yleisesti jättävät toisensa rauhaan*. Toisten rauhaan jättämisen voi myös ajatella viit-

teeksi suomalaisen kansanluonteeseen usein liitetystä vaiteliaisuudesta (vrt. Helkama 2015). Tasa-arvona ajateltiin naisten ja miesten välistä sekä ylipäänsä erilaisuuden ymmärtämiseen liittyvää samanarvoisuutta. Yusuf on myös tyytyväinen siihen, että uskonto ei Suomessa näyttele arkielämässä suurta osaa. Yusufin kotimaan mahdollinen uskonnollisuus näyttäytyy elämää rajoittavana tekijänä, joka yhdistyy muihin toisen kulttuurin rajoittavuuden piirteisiin. Myös suomalaisen tapakulttuuriin liittyvät asiat saivat Yusufin pitämään suomalaisesta kulttuurista.

Niissä tarinoissa, joissa Yusuf pitää omasta kulttuuristaan enemmän, kirjoittaja saattoi ilmaisista, että Yusuf ei ole väitteessään oikeassa. Tätä perusteltiin useimmiten suomalaisten arvojen paremmuudella, mutta usein perusteluksi riitti pelkkä suomalaisuus. Yhdessä näistä tarinoista kiellettiin suomalaiseen luonteeseen usein liitetty negatiivisuus ja mainittiin, että kulttuuria ei saisi tuomita syntymäpaikan perusteella, mutta samalla leimattiin Yusufin tausta: – – *Sellaisen kuvan saan Yusufista että hän on kateellinen Suomen vapaudelle ja isänmaallisuudelle. Jotkin maat eivät ole yhtä vapaita.*

Näissä tarinoissa oli myös jonkin verran asiattomuuksia, esimerkiksi suomalaisen kulttuurin paremmuutta perusteltiin sillä, että Suomi on Suomi ja joissa maahanmuuttajaa saatettiin verrata esimerkiksi apinaan, koska tämä ei pitänyt suomalaisesta kulttuurista.

Suomalaisten arvojen paremmuus tuli esille myös kerrottaessa Yusufin kotimaan kulttuurin arvoista, joita Yusuf itse piti parempana, mutta jotka sotivat länsimaalaisia arvoja vastaan. Tällaisia tarinoita oli vain muutama, mutta ne tuovat esille maahanmuuttajiin ja Suomen monikulttuuristumiseen julkisessa keskustelussa liitettyjä uhkakuvia, joissa pelätään muun muassa maahanmuuton lisäävän väkivaltaa, Islamin levittäytymistä Suomeen tai muuten suomalaisen kulttuurin haurastumista (esim. Jaakkola 2005; 2009). Tarinoissa Yusuf ei suostunut toimimaan suomalaisen yhteiskunnan vaatimalla tavalla vaan toteutti omaa kulttuuriaan, ja sai siitä maksaa:

Yusuf tuli puhumaan mulle kulttuuristansa. Minä sanoin ”maassa maan tavalla”. Yusuf tappoi naisen ja Yusuf karkoitettiin takaisin sinne, mistä tulikin. Media uutisoi tapauksesta ja suomalaiset olivat tyytyväisiä, koska kaikki maahanmuuttajat, jotka olivat tehneet vakavan rikoksen karkoitettiin.

Edellisen tarinan tapaan etnisyys voidaan nähdä luonnollisena ilmiönä, jolla voidaan selittää toisia ilmiöitä. Maahanmuuttajan käytöstä voidaan perustella vedoten tämän etnisyyteen tai maailmalla tapahtuvia poliittisten ristiriitojen selitetään johtuvan kulttuurien eroista. (Huttunen 2005, 120.)

Suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuudesta kerrottiin Matista kertovissa tarinoissa oletetustikin eniten. Ne tulivat esille puhuttaessa pohjoismaisista arvoista, suomalaisen kulttuurin tuttuudesta ja suomalaisista tavoista sekä tottumuksista. Tottumuksista tuli esiin esimerkiksi ruoka ja tapa käyttää alkoholia. Tarinoissa oli myös syvempiä tulkintoja, joissa suomalainen kulttuuri edustaa perimmäisiä pohjoismaisia tai länsimaisia arvoja ja tapoja toimia. Toimiva hyvinvointiyhteiskunta, hyvät oltavat, tasavertaisuus, suvaitsevaisuus, vapaus sekä turvallisuus ja rauhallisuus tulivat esiin usein.

Matti koki suomalaisen kulttuurin paremmaksi myös sen tuttuuden vuoksi. Tarinoissa kerrottiin kulttuurin helppoudesta ja rikkaudesta, vapaudesta olla sellainen kuin haluaa ja elää kuten parhaaksi näkee. Kuten yhdessä tarinassa mainittiin, täällä *annetaan ihmisten olla semmoisia kuin haluavat*. Vapaudella saatettiin tarkoittaa joko yksilöllistä kulttuuria tai sodattomuutta ja rauhaa. Edellä mainitut seikat kielivät siitä, että Matti tietää millaista suomalainen kulttuuri on ja kuinka siinä pärjää mahdollisimman hyvin. Toisen kulttuurin edustajia pidetään usein enemmän kulttuurinsa vankeina kuin oman kulttuurin piirissä eläviä (esim. Huttunen ym. 2005). Esitetyt kuvailemisen tavat kertovat usein oman ympäristön tuttuuden lisäksi toisen elämänpiirin tuntemattomuudesta, jolloin se on helppo luokitella tiettyjen piirteiden – kuten vapauden ja helppouden – vastakohtien alle, kuten seuraavassa tarinassa on tehty:

Suomalaisessa kulttuurissa on paljon vapauksia, mitä muissa kulttuureissa ei ole uskontojen tai perinteiden takia. Suomalainen kulttuuri on myös huoleton ja sitä on helppo elää.

Kaikissa tarinoissa **Suomessakaan ei ole täydellistä**. Vaikka Yusuf pitää suomalaisesta kulttuurista enemmän, Suomi ei aina näyttäytyä optimaalisena paikkana elää, koska yhteiskunnan apu ei mene sinne, minne sen kuuluisi. Eräässä tarinassa todettiin Yusufin olevan väärässä kokiessaan suomalaisen kulttuurin paremmaksi, sillä Suomen talous ei ole kunnossa eikä yhteiskunta

auta niitä, jotka ansaitsisivat tukea, vaan työttömille ohjautuu liikaa veronmaksajien rahoja eikä opiskelijoita tueta tarpeeksi.

Silloin, kun Yusuf pitää omasta kulttuuristaan enemmän hyvin usein tulee ilmi se, että Suomessa asiat eivät ole hyvin. Useimmiten syynä Yusufin kokemukselle oli suomalaisten sulkeutuneisuus tai rasistisuus. Yusufin kotimaan asukkaat kommunikoivat enemmän ja heillä on avoimempi luonne, mikä tekee kanssakäymisen miellyttävämmäksi ja helpommaksi. Asiasta kerrottiin suomalaisten epäsosiaalisuuden kautta: *suomalaiset ovat hänen mielestä liian hiljaisia ja epäkohteliaita ja myös vähän rasistisia*. Aiemmassa tutkimuksessa on tullut esille median taipumus keskittää maahanmuuttajien kritiikki suomalaisuutta kohtaan koskemaan suomalaisten juroutta ja hiljaisuutta eikä niinkään maahanmuuttajien yhteiskunnassa kohtaamia ongelmia (Horsti 2005). Viime vuosien tapahtumat, kuten Euroopan pakolaiskriisi, ovat saattaneet muuttaa tilannetta. Toisaalta suomalaisnuoret itsekin kokevat suomalaiset ujoina ulkomaalaisiin verrattuna (Tolonen 2002, 257). Lisäksi joissakin tarinoissa suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan puutteita lähestytään siten, että Suomeen saattaa olla vaikea sopeutua. Ulkomaalaisen on vaikea löytää työtä tai opiskelupaikkaa ja kielen oppiminenkin saattaa olla ongelmallista.

Varsinkin Matista kertovissa tarinoissa vaikuttaa siltä, että suomalaisten alkoholinkäytöstä hyveenä kirjoitettiin sarkastiseen sävyyn. Muutenkin suomalaisesta kulttuurista stereotyyppioineen ja sen joskus negatiivisina pidetyistä erityispiirteistä kirjoitettiin vitsailevasti. Leikittelyssä saatettiin esittää suomalainen kulttuuri yhtä aikaa kielteisessä ja myönteisessä valossa, kuten seuraavassa tarinassa, jossa Matti tarvitsee alkoholia ollakseen sosiaalinen:

Törmäsin netissä Mattiin. – – – Hän selitti miten joka juhlapyhänä on mukavaa avata Koskenkorvapullo ja viettää iltaa ystävien kanssa. Alkoholin vaikutuksen alaisena on helpompi tutustua ihmisiin, jotka ovat muuten pidättäytyviä.

Löytyn (2015) mukaan omaa kulttuuria koskevat stereotypiat eivät aina ole negatiivisia vaan niillä voidaan osoittaa omaa kykyä vitsailla omista heikkouksista ja itselleen nauramisen voi ajatella olevan edellytys sille, että kykenee arvostamaan myös toista. Myös Anttilan (2007, 260) mukaan suomalaisuudesta

tehtyjen stereotyyppisten luonnekuvausten tuominen esiin tutkimustilanteessa on yhteydessä suvaitsevaan suhtautumiseen maahanmuuttajia kohtaan.

Ajatusta suomalaisesta lintukodosta murrettiin parissa Matista kertovassa vastauksessa siten, että Matti on mielipiteessään kirjoittajan mukaan väärässä eikä osannut esittää suomalaisen kulttuurin paremmuudelle riittävän vakuuttavia perusteita, sillä myös suomalaisessa yhteiskunnassa on ongelmia:

Matin mukaan Suomi on parempi, koska Suomessa pieni määrä rikoksia, poliittisia ongelmia ja muita semmoista. Hän vaikei, kun näytin hänelle Iltalehden etusivun.

Suurimpia eroja eri kehyskertomusten pohjalta kirjoitetuissa tarinoissa oli niiden sävy. Kun Yusuf piti suomalaisesta kulttuurista enemmän, tarinoiden yleisilme vaikutti positiiviselta ja ne pysyivät yhteiskunnallisella tasolla. Toisaalta, koska osa tarinoista kertoo yksityiskohtaisesti, mitä kaikkea Yusuf yhteiskunnalta saa, voisi ajatella sävyn olevan katkera tai kateellinen. Kun Yusuf piti enemmän oman maansa kulttuurista, kirjoitusten tyyli muuttui negatiivisemmaksi ja Yusuf henkilökohtaisesti tai kulttuurinsa edustajana olisi halunnut toteuttaa arvoja, joita ei suomalaisessa kulttuurissa hyväksytä. Tarinoissa, joissa Matti piti kotimaansa kulttuurista muita enemmän, suhtautuminen suomalaisuuteen oli kevyempää kuin muissa tarinatyypeissä ja suomalaisuudella saatettiin leikitellä, mitä Yusufin tarinoissa ei juurikaan tapahtunut. Ilmeisesti Matilla, jonka koettiin olevan suomalainen, oli erilainen oikeus arvostella kulttuuriaan ja maatansa kuin toiseutta edustavalla Yusufilla.

Kun Yusuf pitää suomalaista kulttuuria omaa kulttuuriaan parempana, tarinat ovat huomattavasti yhdenmukaisempia kuin muiden kehyskertomusten vastaukset. Tämä johtunee siitä, että omasta kulttuurista on helpompi kertoa sen tuttuuden vuoksi. Tarinoissa painottuu yhteiskunnan ja kulttuurin linkittäminen yhdeksi ja samaksi sekä suomalaisuuteen liitetyt arvot. Kun Yusuf piti kotimaansa kulttuuria suomalaista kulttuuria parempana, keskeisiä teemoja ei ollut yhtä helppo löytää, vaan vastaukset olivat aiheiltaan hajanaisempia. Nimeämätöntä, vierasta kulttuuria voikin olla vaikea kuvailla. Kyseisen kehyskertomuksen tarinat olivat keskimäärin asiattomampia ja muita tarinoita negatiivisempia suhteessa muihin kulttuureihin. Toisaalta näissä tarinoissa tuotiin esiin eniten myös muiden kulttuurien hyviä puolia suhteessa

suomalaiseen kulttuuriin. Suomalaisen kulttuurin paremmuutta ja ylipäänsä suomalaista kulttuuria kuvataan Matista kertovissa tarinoissa useilla tavoilla. Omalaatuista on tarinoiden leikittelevä sävy suomalaisuuden stereotyyppisistä puolista.

Yusufin ja tämän kulttuurin kuvailut sisältävät jonkin verran etnisiä ennakkoluuloja ja stereotyyppioita. Eläytymismenetelmää käytettäessä on normaalia, että stereotyyppioita esiintyy vastauksissa (Eskola ym. 2018), mutta ei ole yhden-
tekevää, millaisia käytetyt yleistyksset ovat. Tarinoiden sävy maahanmuuttoa kohtaan näyttäytyi enemmän kielteisenä kuin myönteisenä. Lisäksi tarinoissa toistettiin useita maahanmuuttajiin liitettyjä kielteisiä ennako-oletuksia. Toisaalta, kehyskertomuksissa annettu vertailuasetelma saattaa olla otollinen kyseisen kaltaisten käsitysten synnylle. Aina tarinoissa ei vastattu kehyskertomuksen viitoittamalla tavalla, mutta tämä on eläytymismenetelmäaineistoissa suhteellisen yleistä, sillä kirjoittajaa on vaikea estää tekemästä omia valintojaan. Joissakin tarinoissa kirjoittaja jäi ”väittelemään” Yusufin tai Matin kanssa ja halusi kertoa oman mielipiteensä.

Tarinoissa eroaa myös se, kuinka läpinäkyvänä tai muuttumattomana omaa tai toisen kulttuuria pidetään. Kulttuurit eivät tarinoissa juurikaan keskustelleet keskenään, vaikka kehyskertomuksessa ei esiintynyt väitteitä muodossa ”paras”. Tarinoiden kuvailemat kulttuurit sopivat useimmiten perinteiseen fundamentalistiseen kulttuurikäsitteeseen, jossa korostetaan kulttuurien eroja eikä anneta sijaa mahdollisille yhtäläisyyksille (vrt. Souto 2011). Jos tarinoiden Yusuf piti kotimaansa kulttuurista enemmän, kulttuuri esitettiin useimmiten suomalaisesta ihanteesta poikkeavaksi. Negatiivisimmissä tarinoissa suomalaisen kulttuurin ja Yusufin kotimaan kulttuurin arvot olivat täysin erilaisia. Kulttuurien sisällön erilaisuuden koetaan tekevän etnisistä ryhmistä mitä ne ovat ja siten saamaan aikaan niiden väliset erot tai yhtäläisyydet. Ongelmallista kulttuurien ja etnisten ryhmien yhteen nivomisessa on se, että etniset ryhmät eivät ole sisäisesti ollenkaan niin yhtenäisiä, kuin miltä ne kulttuurien kautta määriteltäessä saadaan välillä näyttämään. (Huttunen 2005.)

Pohdinta ja johtopäätökset

Tarinoista löytyi erilaisia käsityksiä ja jäsennyksiä maahanmuuttajista ja heidän kulttuureistaan kuten myös monikulttuurisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttaja nähtiin usein suomalaisesta yhteiskunnasta hyötyjänä. Kun Yusuf piti suomalaisesta kulttuurista enemmän, tämä arvosti helppoa toimeentuloa joko sosiaalietuuksien tai harvemmin paremman työtilanteen vuoksi. Yusuf osasi myös arvostaa yhteiskunnan palveluita kuten koulua ja terveydenhuoltoa. Maahanmuuttajat nähtiin tarinoissa monesti suomalaisen hyvinvointivaltion passiivisina eläteinä. Jos Yusuf taas ei pitänyt suomalaisesta kulttuurista, tuotiin tarinoissa esille, että hänellä ei ole oikeutta valittaa saamastaan kohtelusta, sillä Suomi on hyvä paikka elää. Kun Matti piti suomalaisesta kulttuurista, koki tämä, että Suomessa maahanmuuttajilla saattaa olla jopa liian hyvät oltavat ja Suomi tulisi pitää suomalaisena, jotta maahanmuuttajat eivät veisi työpaikkoja.

Toinen tyypillinen tarina oli suomalaisten ihanteiden, arvojen ja tapojen paremmuus suhteessa muihin kulttuureihin. Kun Yusuf piti Suomesta, arvosti tämä maan turvallisuutta ja väkivallattomuutta ja pohjoismaisia arvoja kuten vapautta ja tasa-arvoa. Yusufin arvostaessa kotimaansa kulttuuria enemmän, olivat tämän arvot usein suomalaisista arvoista huomattavasti negatiivisesti poikkeavia. Osassa tarinoista Yusufin mielipidettä ei kuultu, vaan tuotiin esille suomalaisuuden paremmuus, yleensä sen enempiä perustelematta. Matin mielestä suomalaiset arvot ovat parempia niin maassa noudatettavien pohjoismaisten arvojen kuin kulttuurin tuttuuden mahdollistaman helpon elämisen vuoksi.

Kolmannessa tyypissä ymmärretään, että Suomessakaan asiat eivät aina ole hyvin. Jos Yusuf pitää suomalaisesta kulttuurista, ei tämän koeta näkevän suomalaisuudessa puutteita, vaan niin tekevät lähinnä tämän keskustelukumppanit, joiden mukaan yhteiskunnan avunanto kohdistuu välillä väärin ja raha ei mene oikeisiin taskuihin. Yusuf ei aina koe oloaan hyväksi Suomessa, mikä johtuu useimmiten suomalaisten sulkeutuneisuudesta ja epäsosiaalisuudesta, sopeutumisen vaikeudesta sekä suomalaisten alkoholinkäytöstä. Mattikaan ei aina pidä suomalaisesta kulttuurista alkoholin liikakulutuksen vuoksi. Matin

tarinoissa kerrotaan, että ei sovi unohtaa Suomessa olevan ongelmia siinä missä muuallakin.

Tarinoissa rakennetaan usein maahanmuuttajaa, joka on sidoksissa yhteiskunnan rakenteisiin, ei niinkään maahanmuuttajien omaan aktiiviseen toimintaan. Yusufilla on pääosin hyvä ja turvallinen olla Suomessa, jossa valtio auttaa taloudellisesti enemmänkin kuin tarpeeksi, vaikka välillä suomalaisten epäsosiaalisuus vaivaakin. Esimerkiksi ”kebabin pyörittäminen” tai siivoaminen näyttäytyvät hyvinä vaihtoehtoina yhteiskunnan tukien varassa elämiselle. Toisaalta tarinoissa korostuu suomalaiseen kulttuuriin kuuluva vapaus toteuttaa itseään, olla mitä haluaa ja kuinka haluaa. Erilaisten kulttuuriperinteiden ja elämäntapojen kirjo kyllä tunnustetaan ja kuten eräässä kirjoituksessa mainittiin: *mistä Yusuf olikaan niin eiköhän lähes joka maassa ole erilainen kulttuuri*. Voisiko siis olla, että kunhan maahanmuuttaja istuu hänelle suomalaisessa yhteiskunnassa asetettujen rajojen sisälle, on hänelläkin oikeus kuulua yhteiskuntaan? Ongelmaksi saattaa tosin muodostua se, kuka, kuinka ja minkä vaikutuksesta ja mistä lähtökohdista ulkomaalaistaustaisille rajoja muodostetaan. Kuinka stereotyyppisiä toiminnan rajat ovat tarinoiden lisäksi käytännössä?

Maahanmuuttajan määrittäminen ei aina ollut nuorille yksiselitteistä. Vaikka aineistonkeruun yhteydessä kerätyt taustatiedot eivät tässä artikkelissa ole kiinnostuksen kohteena, myös ryhmässä, jossa oli mukana maahanmuuttajataustainen opiskelija, vastaajat kertoivat, ettei heillä ole maahanmuuttajataustaisia tuttavuuksia. Maahanmuuttaja ei käsitteenä ole yhtä neutraali kuin vielä joitain vuosia sitten, vaan nykyään se kuvaa yhä enenevässä määrin erilaisuutta ja toiseutta, vaikka suurin osa maahanmuuttajista todellisuudessa tulee Suomeen naapurimaista (Haikkola 2014; SVT 2015). Näin ollen omaan luokkaan ja ryhmään kuuluvaa ei välttämättä mielletä ensimmäisenä maahanmuuttajaksi vaan oman ryhmän jäseneksi. Kuvauksissa näkyy maahanmuuttajan käsitteen historia ja sen viimeaikainen merkityksen muutos. Tutkimustulosten perusteella nuoret kuitenkin elävät monikulttuurisessa yhteiskunnassa, jossa maahanmuuttajuus on läsnä eri muodoissaan.

Se, kuinka Yusufin juuret sijoitettiin maantieteellisesti yleensä Suomea köyhempiin maihin, voi kertoa nuorten maahanmuuttajista tekemistä jäsen-

nyksistä. Yusufille, jonka nimi saattaa viitata läntisen Euroopan ulkopuolelle, ei kehyskertomuksissa nimen lisäksi annettu muita määritelmiä kuin maahanmuuttajataustaisuus. Osatekijä suhtautumisten ja näkemysten muodostumiseen saattaa löytyä suomalaisesta monikulttuurisuuspolitiikasta, joka oli pitkään pakolaispainotteista ja työperäisestä maahanmuutosta alettiin puhua vasta kun viimeisin taloudellinen taantuma oli jo lähes alkamassa (Saukkonen 2013; Suomen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006). Myös mediasta samankaltainen kehityskulku on ollut nähtävissä, sillä Suomessa maahanmuutosta uutisoitiin aluksi muista maista poiketen lähinnä turvapaikanhakijoista eikä mahdollisesta työvoiman lisääntymisestä. Uutisointi keskittyi pitkään joko rikoksiin tai pakolaisiin viranomaisten näkökulmasta. (Maasilta 2012; Horsti 2013.) Toisaalta aikaisempien tutkimusten perusteella pakolaisuus näyttäytyy yhtenä ainoista oikeutetuista syistä tulla Suomeen (Souto 2011).

Vaikka eri tiedotusvälineitä ei kovin usein tarinoissa mainittu, kertomuksissa oli useita medioissa ja varsinkin sosiaalisessa mediassa keskustelua herättäneitä aiheita. Maahanmuuttajien rikoksia Suomessa käsiteltiin tarinoissa kuitenkin verrattain vähän, vaikka väkivaltaisuus ja turvattomuus tulivat usein esiin puhuttaessa Yusufin kotimaasta. Tiedotusvälineet usein päättävät ketä kuullaan ja kuka saa määritellä ongelmat ja mahdolliset ratkaisut (Horsti 2013). Median tavalla uutisoida maahanmuutosta on eittämättä kauaskantoisia seurauksia: varsinkin sosiaalisessa mediassa ja lehtien keskustelupalstoilla maahanmuuttoa koskeva keskustelu on moninaista (Maasilta 2012). Kuten eräässä tarinassa mainittiin, media saattaa värittää ilmiöistä antamaansa kuvaa. Lisäksi sosiaalista mediaa käyttävät nuoret ovat jatkuvassa informaatio-tulvassa, josta voi olla vaikea poimia totuudenmukaista tietoa.

Kertomusten Yusufia usein suvaitaan, mutta suvaitsemiselle asetetaan tiettyjä ehtoja, joita maahanmuuttajan on hyvä käytöksellään noudattaa (vrt. Suurpää 2002). Joissain tarinoissa Yusuf kuitenkin toteuttaa täysin pohjoismaisille arvoille vastakkaisia arvoja ja on fundamentalistisen kulttuurikäsitteen (Huttunen ym. 2005) mukaan enemmän kulttuurinsa orja kuin suomalaiset. Vastauksissa tuli usein esille kulttuurien erilaisuus, jota pyritään kilpailevien ryhmien välisessä kanssakäymisessä jopa liioittelemaan, jotta toisen kanssa olisi helpompi olla eri mieltä (vrt. Lanas 2011). Jos vieraus ja toiseus pysyttele-

vät tarpeeksi kaukana, koetaan ne eksoottisena, mutta tullessaan liian lähelle ne saatetaan nähdä uhkana opitulle sosiaaliselle järjestykselle (ks. Harinen & Suurpää 2003, 8–10). Saattaa siis olla, että kantasuomalainen voi kokea suomalaisuutensa merkitykselliseksi vasta silloin, kun toisesta kulttuurista tullut yksilö tai ryhmä pyrkii neuvotteluihin omasta paikastaan ja jäsenyydestään suomalaisessa yhteisössä (Matinheikki-Kokko 2002, 224) esimerkiksi arvostelemalla aiheettomasti suomalaista kulttuuria. Pelkona suomalaisilla on maahanmuuton lisääntymisen aiheuttama oman kulttuurin liiallinen muuttuminen tai jopa katoaminen. Pidemmän aikavälin tutkimusten perusteella tarve suojella omaa kulttuuria on säilynyt yhtä vahvana jo 20 vuotta, vaikka Suomi on tuolla aikavälillä monikulttuuristunut huomattavasti. (Haavisto 2012, 8.)

Tarinoissa ei juuri oteta huomioon erilaisia käsityksiä vapaudesta tai hyvästä elämästä, vaan elämäntapaa katsotaan länsimaalaisella kulttuurilla laveeratujen lasien läpi. Esimerkiksi uskonnon harjoittamista pidetään kertomuksissa Yusufin elämää aiemmin rajoittaneena tekijänä, vaikka se tuo useiden tutkimusten mukaan nimenomaan harjoittajansa elämään vapautta: Niemelän (2003, 98) tutkimat somalitytöt pitäytyivät mieluummin somalikulttuurissa, sillä se tarjoaa selkeämmin oman paikan, jolloin vapautuu itsensä etsimisen aiheuttamista paineista. Välillä suomalaisen yhteiskunnan ja suomalaisuuden tarkastelusta puolestaan unohtuu kriittisyys (Inkala 2002). Suomalaiseen tai suomalaiseksi koettuun arvojärjestelmään suhtaudutaan helposti kritiikitömästi, mikä näkyy tarinoissa varsinkin, kun sitä suhteutetaan maahanmuuttajuuteen. Suomalaisuus on kritiikin kohteena, mutta usein sellaisten asioiden yhteydessä, joiden yleisemmin ajatellaan suomalaisuudessa olevan pielessä. Tarinoissa sekä pilkattiin suomalaista yhtenäiskulttuuria että käytettiin sitä hyödyksi, kun haluttiin osoittaa suomalaisuuden paremmuus (vrt. Suurpää 2005).

Yusuf saa tarinoissa paljon tukea suomalaiselta yhteiskunnalta niin rahan, koulutuksen kuin terveydenhuollon puolesta. Nuorisobarometrissa 2010 mitattiin nuorten suhtautumista maahanmuuttoon ja selvisi, että aiempaa useampi koki maahanmuuttajien tulevan Suomeen tarkoituksenaan hyötyä hyvinvointiyhteiskunnan tarjoamista palveluista. Tällaiset yhteiskunnan tilasta juontuvat käsitykset ovat usein pitkälti median ja muun julkisen keskustelun aikaansaamia. (Myllyniemi 2010.) Tarinoissa, joissa Yusuf hyötyi yhteis-

kunnan palveluista, sävy ei kuitenkaan aina ollut negatiivinen. Saattoivathan tarinoita kirjoittaneet nuoret olla ylpeitä yhteiskunnastaan ja sen tarjoamista palveluista ja halusivat tuoda esille yhteiskunnan puolia, joita itse pitivät tärkeinä. Tarinoissa on myös voitu ilmaista koettu asian tila, eikä niinkään omaa mielipidettä. Samankaltaisia tuloksia on saatu ainakin jo mainitussa nuorisobarometrissa: yksi osa-alueista, jonka nuoret kokivat Suomessa arvokkaaksi, oli nimenomaan hyvinvointiyhteiskunta ja sen instituutiot (Myllyniemi 2010). Nuoret arvostavat maataan ja haluavat ylläpitää hyvänä pitämänsä aspekteja omassa yhteiskunnassaan.

Lähteet

- Anttila, J. 2007. Kansallinen identiteetti ja suomalaisiksi samastuminen. Helsinki. Yliopistopaino. Saatavilla: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23476/kansalli.pdf?sequence=2>. (Luettu 3.4.2016.)
- Coenders, M. & Scheepers, P. 2003. The Effect of Education on Nationalism and Ethnic Exclusionism: an International Comparison. *Political Psychology* 24:2, 313–343. Saatavilla: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/0162-895X.00330/pdf>. (Luettu 1.3.2016.)
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Eskola, J. & Virtanen, S. & Wallin, A. 2018. Tiedettä tarinoista: eläytymismenetelmän käyttö ja soveltaminen. Teoksessa R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 63–77.
- Haavisto, I. 2012. Ovi raottuu – suomalaisten maahanmuuttoasenteet 2012. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/05/Ovi-raottuu.pdf>. (Luettu 15.2.2016.)
- Haikkola, L. 2010. Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokitteluuissa. Teoksessa T. Martikainen & L. Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 219–238.
- Haikkola, L. 2014. Muuttoliikkeen tutkija jää maahanmuuttajan kategorian vangiksi. Teoksessa L. Haikkola, N. Pyrhönen, M. Pentikäinen & T. Pauha (toim.) *Ulos kammiosta! Muuttoliikkeiden ja etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikuttamisena*. Tampere: ETMU, 86–99.
- Hallituksen maahanmuuttopolitiittinen ohjelma 2006. Työhallinnon julkaisu. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Documents/mins_1+2006.pdf. (Luettu 12.5.2016.)
- Harinen, P. & Suurpää, L. 2003. Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa P. Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 5–13.
- Helkama, K. 2015. Suomalaisen arvot. Mikä meille on oikeasti tärkeää? Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hietala, R. & Ouakrim-Soivio, N. 2015. Maahanmuuttajataustaisten oppijoiden määrä alueittain. Tampere. Teoksessa T. Pirinen (toim.) *Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi*. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisut 17:2015, 47–50.
- Honkasalo, V. & Souto, A.-M. 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa T. Hoikkala & A. Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76, 115–139.
- Horsti, K. 2005. Vierauden rajat: Monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere: Tampere University Press.

- Horsti, K. 2013. Maahanmuuttajat mediamaisemassa. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 301–318.
- Huttunen, L. 2005. Etnisyys. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 117–160.
- Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. 2005. Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 16–40.
- Inkala, L. 2002. Kansallisuus ja monikulttuurisuus – Pohdintaa suomalaisuuden synnystä, piirteistä ja tulevaisuuden näkymistä. Teoksessa R. Räsänen, K. Jokikokko, M.-L. Järvelä & T. Lamminmäki-Kärkkäinen (toim.) *Interkulttuurinen opettajankoulutus. Utopiasta todellisuudeksi toimintatutkimuksen avulla*. Oulun yliopisto, 49–60. Saatavilla: <http://jultika oulu.fi/files/isbn9514268075.pdf>. (Luettu 17.4.2016.)
- Jaakkola, M. 2005. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003. Työministeriö. Helsinki. Saatavilla: <https://multikult.files.wordpress.com/2008/05/suomalaisten-suhtautuminen-maahanmuuttajiin-1987-2003-tutkimus.pdf>. (Luettu 26.4.2016.)
- Jaakkola, M. 2009. Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tilastokeskus. Prima.
- Kallio, J., Kangas, O. & Niemelä, M. 2013. Intohimo tasa-arvoon: Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista. Teoksessa M. Apunen, I. Haavisto, J. Kallio, O. Kangas, P. Kiljunen, M. Niemelä & V. Perna *Politiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita*. Helsinki. Taloustieto, 47–68. Saatavilla: <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2013/09/Politiikan-sekahaku.pdf>. (Luettu 29.4.2016.)
- Keskisalo, A.-M. & Perho, S. 2001. Taistelua tilasta Joensuussa. Rasismi paikallisten nuorten neuvotteluvälisenä. Teoksessa M. Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit: yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 77–102. Saatavilla: <http://docplayer.fi/1179395-Vallattomat-marginaalit.html>. (Luettu 10.5.2016.)
- Korhonen, V. 2013. Haasteena monikulttuuriset ohjaustilanteet – sosiokulttuurisen oppimisen ja kulttuurienvälisen viestinnän näkökulmia. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) *Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö*. Jyväskylä: PS-kustannus, 56–70. Saatavilla: http://www.uta.fi/edu/opiskelijaksi/paavalinta/elo/aineisto/A1_Korhonen_Vesa.pdf. (Luettu 13.6.2016.)
- Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/ 1386. Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>. (Luettu 10.3.2015.)
- Laihiala-Kankainen, S., Pietikäinen, S. & Dufva, H. (toim.) 2002. *Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylän yliopisto.

- Lanas, M. 2011. ”Maanpakoonajattelevillesitä, mitäkotiinnaiville.” *Monikulttuurisuuden vastustuksesta ja kannattamisesta*. Kasvatus 42 (3), 268–272.
- Lehtonen, M. 2004. Suomi on toistettua maata. Teoksessa M. Lehtonen, O. Löytty & P. Ruuska *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino, 129–156.
- Löytty, O. 2005. *Toiseus*. Teoksessa L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161–189.
- Maasilta, M. 2012. Perinteinen ja sosiaalinen media ruokkivat toinen toisiaan. Teoksessa M. Maasilta (toim.) *Maahanmuutto, media ja eduskuntavaalit*. Tampere: Tampere University Press, 23–51. Saatavilla: http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65411/maahanmuutto_media_ja_eduskuntavaalit_2012.pdf?sequence=1. (Luettu 15.5.2016.)
- Matinheikki-Kokko, K. 2002. Kulttuuri-identiteetti oppimisprosessina. Teoksessa S. Laihiala-Kankainen, S. Pietikäinen & H. Dufva (toim.) *Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 219–234.
- Modood, T. 2007. *Multiculturalism: A Civic Idea*. Cambridge: Polity.
- Myllyniemi, S. 2010. Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusseura, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta ja tekijät. Saatavilla: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/nuorisobarometri2010.pdf. (Luettu 15.2016.)
- Mähönen, T. A. 2011. Ympäristö säätölee ja muokkaa nuorten etnisiä asenteita. *Psykologia* 46 (2–3), 162–165. Saatavilla: <http://elektra.helsinki.fi/se/p/0355-1067/46/2-3/ymparist.pdf>. (Luettu 3.3.2016.)
- Mähönen, T. A. & Jasinskaja-Lahti, I. 2013. Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 247–261.
- Niemelä, H. 2003. Erottautumista ja ystävyyttä. Somalia-laistyttöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä. Teoksessa P. Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 91–121.
- Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus. 77/1968. Saatavilla: http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2. (Luettu 10.3.2015)
- Pietikäinen, S., Dufva, H. & Laihiala-Kankainen, S. 2002. *Kieli, kulttuuri ja identiteetti – ääniä Suomenniemeltä*. Teoksessa S. Laihiala-Kankainen, S. Pietikäinen & H. Dufva (toim.) *Moniääninen Suomi: kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 9–18.
- Pitkänen, P. 2006. *Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä*. Helsinki: Edita.

- Rastas, A. 2009. Rasismin kiistäminen suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino, 47–64.
- Räsänen, R. 2005. Etninen moninaisuus koulujen haasteena. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino, 87–111.
- Saukkonen, P. 2013. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.) *Muuttajat: Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Tallinna: Gaudeamus, 81–97.
- Souto, A.-M. 2011. Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2014a Ammatillinen koulutus. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/aop/2014/aop_2014_2015-09-23_tie_001_fi.html. (Luettu 01.03.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2014b. Lukiokoulutus Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/lop/2014/lop_2014_2015-06-10_tie_001_fi.html. (Luettu 19.1.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2015. Väestötietojärjestelmä. Suomen väestö. Saatavilla: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html. (Luettu 4.5.2015.)
- Suoninen, A. & Kupari, P. & Törmäkangas, K. 2010. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen ensituloksia. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Suurpää, L. 2002. Erilaisuuden hierarkiat – suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Suurpää, L. 2005. Suvaitsevaisuus. Teoksessa L. Huttunen, O. Löytty & A. Rastas (toim.) *Suomalainen vieraskirja*. Tampere: Vastapaino, 41–68.
- Tolonen, T. 2002. Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa T. Gordon, K. Komulainen & L. Lempiäinen (toim.) *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 246–266.
- Wallin, A. 2012. ”Nykyään Kaino hiihtää ja syö kaurapuuroa” – Tarinoita liikuntaharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta eri elämäntilanteissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma. Saatavilla: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83533/gradu05884.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Luettu 16.6.2016.)
- Wallin, A., Saaranen-Kauppinen, A., Rosenberg, S. & Eskola, J. 2014. Liikun, siis jaan? Nuorten käsitykset liikuntapäiväkirjan jakamisesta sosiaalisessa mediassa. *Liikunta & Tiede* 51 (6), 78–84.